

PALU VE UKRAYNA HALK MASALLARININ KAHRAMANLARI ÜZERİNE BİR KARŞILAŞTIRMA

A Comparison on the Heroes Of Palu and Ukrainian Folk Tales

Dr. Nadiya SENÇİLO¹

Özet

Halkın ortak duygu ve düşüncelerini ifade eden hemen her şey, halk biliminin konusuna girer. Halk bilimine konu olan bu unsurların edebiyatın çeşitli türlerinde de kullanıldığı görülür. Bunlardan bir tanesi de masallardır. Gerçeği ve hayali birleştiren bir tür olan masallar somut olmayan kültürel mirasın sözlü anlatımlar başlığı altında yer almaktadır ve korunması gereken bir değer olarak kabul edilmektedir.

Folklorun, özellikle de masal türünün incelenmesi, Türk ve Ukrayna halklarının sanatsal yaratıcılıklarına yönelik karşılaştırmalı çalışmaları yürütmek için değerli bir malzemedir. Kültürlerarası iletişimin sorunları, bireysel bireyin etnik özelliklerinin araştırılması ve anlaşılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Son zamanlarda, evrensel ideallerin değerini, ulusal kültürel mirasın derin bir analizi ve sentezi temelinde arttırma ihtiyacı giderek artmaktadır. Her ulus kendi özel zihniyetine ve dünya hakkında bir görüş ve fikir sistemine sahiptir. Bununla birlikte, uzak bölgelerde yaşayan etnosun gelenekleri, halk masalının folklor bileşeninde, özellikle de masal türlerinde tezahür eden birçok ortak özellik ve unsuru göstermektedir.

Türk ve Ukrayna masallarında genellikle aynı karakterler tarafından temsil etmekte, eserleri bir araya getirmekte ve daha geniş bilimsel araştırmalar ve ortak özelliklerin açıklığa kavuşturulması ve karakterlerin içerdiği tamamen bölgesel ya da ulusal karakteristikler için zemin vermektedir. Kahramanların tipolojisinin incelenmesi, hayatın popüler sanatsal görüntüsünün derin katmanını ayırt etmeyi, bilincin egemenliklerini ve insanların değer sistemlerini bir nesilden diğerine hareket eden bir kod karakter sistemi olarak ayırmayı mümkün kılmaktadır.

Palu ve Ukrayna'nın masal anlatıları çerçevesinde, farklı türlerde kahramanlar ortak ve farklı işlevler, özellikler ve görevlerle birlikte kullanılmaktadır. Palu ve Ukrayna'nın masallarının analizi, figüratif sistemin genel ve ayırt edici özelliklerini ve iki halkın masallarındaki kahramanlık sınıflandırmasını anlatarak, kamusal bilincin belirli fenomenlerini anlamayı sağlamaktadır.

Bir masal karakteri sadece bir masalda yapısal bir bağ olarak değil, aynı zamanda halkın bilincinin taşıyıcısı olarak da hareket etmektedir. Masalarda hayal kahramanları, Palu'nun büyüü ve sosyal masalları ve Ukrayna halk masallarının davranışlarının karşılaştırmalı analizi, ulusal bir karakterin arketiplerini ve stereotiplerini izlemeyi sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Masal, Motif, Kahraman, Formel unsurlar, Kültür, Palu, Ukrayna.

¹ National Aviation University, Institute of Humanities, Department of Ukrainian Language and Culture. mail: ifyc22@ukr.net

Abstract

Almost everything that expresses emotions and thoughts of people are studied within the scope of folklore. These factors which have been topics of folklore are also used in various types of literature. One of them are tales. The fairytale which is a kind that combines reality and imagination, is under the title of intangible cultural heritage and is considered to be a value that needs to be protected.

The study of folklore, in particular the genre of fairy tales, is a valuable material for carrying out comparative studies of artistic creativity of Turkish and Ukrainian peoples. Issues of intercultural communication occupy an important role in the study and understanding of the ethnic characteristics of an individual people. Recently, there is a growing need to raise the value of universal ideals on the basis of a deep analysis and synthesis of the national cultural heritage. Each nation has its own special mentality and a system of views and ideas about the world. However, the traditions of ethnoses living in remote areas demonstrate many common features and elements that are manifested in the folklore component of the people's culture, in particular in the genre of fairy tales. In Turkish and Ukrainian tales are often represented by the same characters, brings together works and gives grounds for wider scientific research and clarification of the common features and purely regional or national characteristics inherent in the characters. The study of the typology of heroes makes it possible to distinguish the deep layer of the popular artistic display of life, to single out the dominants of consciousness and the system of values of the people as a code character system, moving from one generation to another.

Within the framework of the fairytale narratives of Palu and Ukraine, various types of heroes are used with common and distinct functions, features and tasks. The analysis of the fairy tales of Palu and Ukraine reveals an understanding of the general and distinctive features of the figurative system and the classification of heroes in the tales of two peoples, in turn, provides an understanding of the specific phenomena of public consciousness. A fairy-tale character acts not only as a structural link in a fairy tale, but also as a bearer of the people's consciousness. Comparative analysis of the behavior of heroes in fairy tales about animals, magical and social fairy tales of Palu and Ukrainian folk tales, allows tracing archetypes and stereotypes of a national character.

Key Words: *Folktale, Motif, Hero, Formel elements, Culture, Palu, Ukraine.*

1. GİRİŞ

Halk, herhangi bir unsure paylaşan bunları beraberce yaşayan topluluktur. Halk, bir arada yaşam mücadelesi verirken, sözlü ve yazılı addi ve manevi bir takım zenginlikler meydana getirir. Ortak bir gelenek, örf ve adet içerisinde var olan bu kültür zenginlikleri de nesilden nesile, kuşaktan kuşağa aktararak korunmuş olur (Gönenç, 2013:46). Halk edebiyatının kapsamına giren anonim türler, geçmişten günümüze kültürel etkileşimi ve iletişimi sağlayan bir köprü işlevindedir. Anonim halk edebiyatının nesir türlerinden biri olan ve halk arasında en çok ilgi görenlerinden birisi de masallardır. Evrensel bir anlatı türü olan ve muhtevasında toplumların kültürel zenginliklerini barındıran masallar, yüzyıllar boyu gerek sözlü ve gerekse yazılı kültür ortamı içerisinde gelişmiş,

daha sonra elektronik kültür ortamına aktarılmış ve işlevselliğini kaybetmeden günümüze intikal etmiştir (Yiğit & Kesmecı, 2015:1320)

XIX. yüzyıldan beri, Ukrayna masalı bilimin ilgi konusudur. Bilincin kültürel örüntüleri masal türünde saklanır, masal bir toplumsal cinsiyet ve toplumsal deneyimi nesilden nesile aktarır. Ulusal yaşamın ulusal özelliklerinin masallarına yansımalarına rağmen, aynı veya benzer masallar ve karakterleri, farklı ülkelerin folklorunda sıklıkla tekrarlanmakta ve araştırmacılara bilimsel araştırma için geniş bir alan sunmaktadır. Yaşamın dinamizmi ve modern insanın farklı kültürel ortamları öğrenmesi için geniş imkânları göz önüne alındığında, insanlıklarda farklı kültürlerle, dinlere ve geleneklere sahip halkların çalışmalarına yönelik karşılaştırmalı çalışmalara duyulan ihtiyaç artmaktadır.

Masallar, eserlerin yaklaşımları ve tür analizi yöntemlerinde önemli bir farklılık ile karakterize edilen Avrupalı ve yerli folklorcular, etnograflar, psikologlar, edebi eleştirmenler ile ilgilenmeye devam eder. Masallar, şiirleri ve mitolojisi ve ritüeli ile olan bağları ile ilgili birçok çalışma yapılmıştır. Bunlar, A. Alptekin, A. Arslan, A. Afanasyev, V. Gnatyuk, L. Dunaevsky V. Muller, D. Likhachev, E. Meletinsky, E. Neiolova, A. Potebnia, V. Propp, A. Rafaeva, S. Sakaoğlu ve diğerlerinin çalışmalarında ifade edilmiştir.

Psikoloji okulları, masal kahramanlarının analiz ve anlayışına yaklaşımlarını sunar. Ukrayna halk masallarının kahramanlarının sembolik anlamlarını ve arketipsel özelliklerini keşfetmeye çalışan Svetlana Pokhodenko, W. James, B. Skinner ve J. B. Watson'un birlikte çalıştığı davranışsal yaklaşımın, masalları olası davranış biçimlerinin bir açıklaması olarak ele aldığına dikkat çekiyor (Походенко, 2012:108). Eric Bern'in işlem analizinin temsilcileri Ian Stuart, her karakterin bireyin yaşam senaryosundaki gerçek rolle ilgili olabildiği, masalarda rol oynama etkileşimlerine odaklanır. Jung Okulu temsilcileri, genellikle masal kahramanlarını bir kişinin “Ben” inin bir parçası olarak görüyorlar (Юнг, 1996).

Karşılaştırmalı edebiyat çalışmaları çerçevesinde masal türü ve masal kahramanlarının incelenmesi ile ilgili çok sayıda çalışma vardır. Bu çalışmalardan bazıları şunlardır: Lesia Musketik'in “*Ukraynalı Karpatlar'ın Halk Hikâyesindeki bir İnsan: Ukraynalı ve Macarların Anlatı Gelenegine Dayanan*” (Мушкетик, 2010), Olasiya Sabetska'nın “*Ukrayna Halk Hikayesi ve Hint “Panchatantra”: Konuların Karşılaştırmalı bir Yapısal-Semantik Analizi*” (Сабецька, 2008), O. Naumovska'nın, N. Naumovska'nın “*Japon ve Ukrayna Sihirli Masalları: Karşılaştırmalı Açından Figüratif bir Paradigma*”; Olga Rebrık'ın “*Ukrayna Halkbilimi Araştırması Bağlamında İran Halk Hikayeleri*” (Ребрик, 2013) ve Nadiya Sençilo'nun “*Türk ve Ukrayna Milli Masallarında Poetik ve Motiflerin Karşılaştırılması*” (Сенчило, 2018) adlı çalışmaları vardır.

Analizin ana parametreleri, karakterlerin aktivite, davranış ve özelliklerinin karşılaştırılmasıydı. Analiz tablosunun geliştirilmesinde, “karakter, karakterlerin özellikleri, karakterin aktiviteleri” tanımlanmıştır:

Geleneksel folklor masalları üç tipe ayrılabilir: Hayvanlar hakkında masallar (kuşlar, böcekler, sürüngenler), peri masalları (fantastik) ve sosyal masallar (gerçekçi, romancı). Bu tür bir sınıflandırma işimizde oldukça kabul edilebilir gibi görünüyor.

Hayvan masalları hem Palu hem de Ukrayna'nın sosyal ve günlük hikâyeleri araştırmamızın konusu oldu. Hayvan hikâyelerindeki ana karakterlere göre hayvanlar ve insanlar hayvan ve sosyal masallarında vardır.

2. ÇALIŞMANIN AMACI

Çalışmanın amacı, Palu'nun ve Ukrayna masallarındaki yapısal unsurların karşılaştırmalı bir yapısal-semantic analizini yapmak, Palu'nun ve Ukrayna masallarındaki karakterlerin karşılaştırmalı bir analizini yapmaktır. *Karşılaştırmalı yaklaşım*, benzer özneler ve motiflerle işlerin varlığını tespit etmemize ve karakterlerin benzerlik derecesini keşfetmemizi sağlar, onların eylemlerini, davranışlarını ve yaşam tarzını, toplumun arketipsel bilincini yansıtır.

3. ÇALIŞMANIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

3.1. Masal Nedir?

Masalın değişik şekillerde tanımı yapılmıştır. Sakaoğlu'na (1999) göre masal, *“kahramanlardan bazıları hayvanlar ve tabiatüstü varlıklar olan, olayları masal ülkesinde cereyan eden, hayal mahsulü olduğu halde dinleyenleri inandırabilen bir sözlü anlatım türüdür”*. TDK (Türk Dil Kurumu) Türkçe Sözlüğünde masal, *“genellikle halkın yarattığı, hayale dayanan, sözlü gelenekte yaşayan, çoğunlukla insanlar, hayvanlar ile cadı, cin, dev, peri vb. varlıkların başından geçen olağanüstü olayları anlatan edebî tür”* şeklinde tanımlanmıştır. (<http://www.tdk.gov.tr>). Günay'a (1975) göre masal, *“sadece çocukları eğlendirmek için anlatılan bir edebi tür değil, aynı zamanda okuryazar olmayan halk için okuryazar halkın romanı ve hikâyesidir”*.

3.2. Masalların İşlevi

Masalların değişik işlevlerinden bahsetmek mümkündür. Bunların başında eğlendirme ve hoş vakit geçirme işlevi sayılabilir. Fakat bunun yanında masalların toplumların kültürel, sosyal, psikolojik, ahlaki vb. özelliklerini gelecek nesillere aktarma gibi bir özelliği de bulunmaktadır. Bunu yaparken eğitici, öğretici ve ders verici özellikleri ile ön plana çıkmaktadır. Bu tür özelliklerin hayvan masallarında (fabllar) daha belirgin olduğu söylenebilir. Ayrıca masallar derlendikleri yörelerin ağız özelliklerini taşıdıklarından dil çalışmaları için de bir kaynak teşkil ederler. Bu tür eserlerde kullanılan deyim, atasözü ve özlü sözler dinleyicilerin (özellikle çocukların) dil dağarcığının genişlemesine katkı sağlamaktadır (Yiğit & Kesmecı, 2015:1327).

“Masallar, insanın hayat ve tabiat karşısındaki tavır, duygu, sezgi ve düşüncelerini konu alırlar. İnsanın tabiatla mücadeleye başladığı dönemin olağanüstü

unsurları masallara vücut vermiştir. Dolayısıyla masallarda eski kültürlere, dinlere ve törelere ait motiflere sıkça rastlanır. Bir ülkenin herhangi bir yöresinde anlatılan bir masal az çok farklılıklarla o ülkenin başka yörelerinde de anlatılır. Hatta bir ülkeye ait bir masalın bazı motif ve unsurlarla başka ülkelerde de anlatıldığı görülür. Bu durumdaki masallar milli ve evrensel değerlerin genç kuşaklara aktarılmasında, eğitimcilere uygulamada kolaylık ve yarar sağlayabilir (Karatay, 2007; akt: Sever, Memiş & Sever, 2015:248).

Masalın kendi içinde bir mantığı, peşin olarak kabul edilmiş olanakları vardır. Hayvanlar konuşur, bazıları kılık değiştirip insan olurlar, kimi insanlar hayvan kılığına girerler. Varlıklar ve olaylar alıştığımız ölçülerin dışına çıkabilir. Aklın alamayacağı kadar büyüüp küçülürler... Masal, ilk göze çarpan bütün bu özellikleriyle roman, hikâye gibi yeniçağ anlatma çeşitlerinden, bu özelliklerden bazılarıyla başka birtakım vasıflarla da eski – çağ destanları, chevalier – romanları, evliya menkıbeleri gibi, ilk bakışta masala yakın görünen türlerden ayrılır. Böyle olunca, belli bir masalın konusundan değil, belki genel olarak masalların konusundan söz edilebilir. Bu konulardan bazıları; Kötülüğü-iyiliği, çalışkanlığı-tenbelliği, zenginliği-fakirliği, yanlışlığı-doğruluğu, azgınlığı-alçakgönüllülüğü, güzeli-çirkini, vb... şeyleri dile getirir. Masallar, cisimlendirilmiş kişilerin savaşları veya başkaca alışverişleri, insanoğlunun erişmesi güç amaçlara ulaşma isteğinden doğan düşleri, kendi becerikliliği, çabası ya da olağanüstü güçlerin yardımıyla birbiri ardından birbirinden çetin engelleri aşma çabalarından oluşur (Boratav, 2009).

3.3. Ukrayna ve Türk Halk Masallarının Yapısı

Hem Ukrayna hem de Türk folklorunda masal, geleneksel formülü ile başlar-içerikte oluşturulan popüler bir teklif, işteki diğer olayların kurgusunu hemen gösterir. Başlangıçta, "*bazı, bazıları*" anlamında sıfatların olması ya da olması gereken fiiller, soyut bir zaman tanımı ya da sıfat biçiminde rakamlar vardır. Örneğin, Ukrayna masallarında "Bir kez bir tilki koşuyordu..." ("Одного разу бігла лисичка..."), "Bir zamanlar bir tilki ve bir turna çok arkadaş canlısıydı" ("Колись лисиця з журавлем дуже товаришували"), "Ormanda uzun zaman önceydi ... " ("Було це дуже давно у нашому лісі"), "Bir kişi varmış " ("Був собі один чоловік"), "Bir köyde iki erkek kardeş yaşıyormuş " ("Жили в одному селі два брати"), "Bir adamın üç oğlu varmış " ("Один чоловік мав три сини") gibi.

Benzer bir başlangıç, Palu masallarının karakteristiğidir. Örneğin, «Bir varmış, bir yokmuş. Köyün birinde bir nineyle torunu yaşarmış ... », «Bir varmış, bir yokmuş, bir tilki ile kartal varmış ... », «Bir varmış bir yokmuş iki kardeş varmış ... », «Vakti zamanında ... » gibi başlangıçlar vardır.

Her iki ulustaki bir masalın içeriği, kural olarak, işin başlangıcında bir macerada ifade edilir, sonunda mantıksal bir gelişme ve bir kınama vardır. Konu gelişimi, merkezi kahraman çevresindeki olaylar ile bağlantılı olarak gerçekleşir. Eylem, bir kural olarak, yalnızca zaman içinde değil, sürekli değişmekte

olan mekânda da ortaya çıkar. Zaman ve mekân kategorileri (uzay-zaman koordinatlarının düzenli ilişkisi olan masalları) belirli yasalara göre çalışır. Belirli bir zaman belirtilmemiştir-belirtilen olaylar arasında ne kadar zaman geçtiği rapor edilmemiştir (örneğin, ne kadar kahraman olduğu) veya rapor edildiğinde, çok geneldir, ana zaman periyodu gün (sabah, akşam, üç gün sonra) şeklindedir. Örneğin, “Ertesi gün, bir tilki turnaya gelir ...”, “Tilki kardeş yarın da sen bana gel ...” gibi.

Hem Ukrayna hem de Türk masalları, etnografik ve sıradan doğa bilgisini içerir-geçmiş hakkında bilgi veren belirli varoluşsal yansımalar vardır, yani masal metni ulusal bir renk taşır. Örneğin, Palu’nun “*Tilki ile Kartal*” masasında, tilki kartala malez ikram eder ve kartal masaya nohut servis etmektedir. Önemli bir ulusal özellik, Ukraynalıların muhteşem kaynağının tipik olmayan bazı masallardaki karakterler, Palu masallarında üst karakterler tarafından işlenmiştir (“İki Yalancı”-“Bir müddet de Palu garajında simsarlık yapmıştı”, “Gulalhatun”-“... Palu köprüsünün ayağına tutunabilmiş”).

Araştırmacı N. Godz, bir peri masalını bir masal nesnesi, bir etnik kimlik ve zihniyet biçimi olarak görüyor; “bir masal, bir işaret sistemi olarak, belirli bir zamansız anlatı alanı yaratıyor, anlatıcının metinlerin yardımıyla, yalnızca genel kültürel değişmezleri iletemeyeceği, ama aynı zamanda etnik açıdan sebep olan dünya görüşünü ortaya çıkaracağını söylemektedir” (Годзь, 2004:11).

Uzuvların geleneksel formülü, hayvanlarla ilgili Ukraynaca veya Palu masallarına özgü değildir. Masal, işin başında açıkça ifade edilen çatışmanın çıkarılmasıyla sona ermektedir. Bazen sonlar doğada didaktik olabilir. Örneğin, Palu’nun “*Tilki ile Kartal*” masasında tilki şu sonuca varır: “Eh ... ben sana malez vermeseydim, sen de bana nohut vermezdin...”. Sonra anlatıcının masalını “Benden yalan, Allah’tan doğru” ifadesiyle bitirir. “Bu mesel de burada bitti”.

Ve “*Tilki ve Turna*” adlı Ukrayna masasında turna şu sonuca varıyor: “Kusuruma bakma, kirvem elimizde olan zengiliklerle mutluyuz....Bu defa başka hiç bir şey hazırlamadım.” (“-Вибач, кумонько... чим багаті, тим і раді. Більше я на цей раз нічого не приготував”). Sonra da anlatan kişi de şu sonuca varıyor “Böylece tilki ile Turna arasındaki dostluk sona erdi.” (“Ось так закінчилася дружба між лисичкою і журавлем”). Palu’nun «*Gulalhatun*» masasında anlatan kişi bunun gibi bitiş formülü önerildi: «*Bizden yalan, Allah’tan hak, Oklavayı attım, ovanın düzüne bak, Üç elma düştü nasibimize ...*» vs.

3.4. Ukrayna ve Türk Halk Masallarında Karakterlerin Karşılaştırmalı Analizi

Hem Ukrayna halk masallarında hayvan hikâyeleri hem de ve Palu hikâyeleri, sosyal unsurların varlığı, suçlayıcı yönelimi ve öğretici eğlenceli bir işlevi ile karakterize edilir. Hayvanlar kız kardeş (tilki-kardeş), erkek kardeş

(kurt-kardeş), kirveler (tilki-kirve) rolünü oynayabilir. Tanıdık bir ortamda olmak, hayvanlara insan dilini konuşma, insan duygularını tecrübe etme ve insan hayatının koşullarını bilinçli olarak algılama yeteneği kazandırır. Hayvanların sadece kendilerine özgü koşullarda yaşadıkları ve hareket ettikleri gerçeğine rağmen, eylemleri mantıksal olarak motive edilir ve belirli bir sosyal veya ahlaki fikir ifade eder.

Lidiya Dunaevska bu grubun peri masallarını alegorik olarak adlandırmayı uygun bulmuştur (Дунаевська, 2009). Hayvanların eylemleri, insan eyleminde bilinen analogiler çerçevesinde kalır. Masal karakterleri koşullu, onları tanımayı kolaylaştıran kararlı özelliklerle karakterize edilir. Kahramanlar türler, bireyler değil, genel olarak tasvir edilmelerinin nedeni budur, çoğu kez idealize edilenler yüceltilmiş, abartılmıştır. Kahramanlar bazen ortak ifadelerle, örneğin "kurnaz tilki", "akıllı/aptal kardeş" ile karakterize edilir. Her karakterin, karakteri eylemde açığa çıkar ve soyut tanımların yardımıyla değil, öyleyse hikâye esas olarak diyaloglar biçiminde kurulur. Her bir sonraki eylem, önceki ve mantıksal olarak takip edilir ve bu da işin dinamiklerini yönlendirir.

Bir peri masalındaki ana imgeler her zaman uzlaşmazdır: Biri iyi, güzel, diğeri kötülüğün çirkinin cisimlenmesidir. Bu, tüm özelliklerini-eylemleri, davranışları, niyetleri, dili ve benzerlerini belirler. Karakterlerin masalarda gerçekleştirdiği işlevlere uygun olarak L. Dunaevska, onları "iyi niyet", "kötülük yapanlar" ve "mahrumiyetlere" ayırır. Farklı çalışmalardaki niceliksel oranı farklı olabilir, ancak araştırmacıya göre her bir karakterin üç grubundan birine ait olmalıdır (Дунаевська, 2009).

Aynı konuya sahip olan Ukrayna masalındaki "Tilki ve Turna" ve Palu masalındaki "Tilki ile Kartal", için ortak karakter bir tilkidir. Her iki masalda da tilki eşit derecede kurnazdır, masaldaki çatışmanın bağlandığı bir durum yaratan ilk kişidir-misafirine ona uymayan ve her şeyi kendinde yiyen yiyecekleri ikram eder. Sonra, kırgın kartal (Ukrayna masalındaki turna)-her iki durumda da, kuş-tilki kanadına göre karşılık verir: Onu evine davet eder ve yiyemeyeceği yemekleri ikram eder.

Palu masalında bu nohut ve Ukrayna masalında dar boyunlu yüksek bir kaptaki servis edilen sebzeli ettir. Her iki durumda da, tilki karnını doyuramaz. Hem masalların, tilkilerin, kartalların (turnanın) kahramanları, hem de arkadaşları tarafından davranışlarına rağmen antagonistler, birbirleriyle eylemlerine karşı çıkıyorlar. Gerçekte, bunlar olamaz yaşam doğal yöntemi sayesinde, zıt varlıklardır yan yana birlikte ve sanatsal paralellik olarak bir masal bunu gösterir. Karakterler A.Bogush ve Y.Rudenko'ya göre kişileştirilir (insanlaştırılır), masal metninin daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunur, masalın bir tür olarak gerçekleşmesine yardımcı olur ve işi anlama sürecini büyük ölçüde kolaylaştırır (Богущ&Руденко, 2005). Kişileştirme, hayvan için karakteristik olmayan bir dizi aracılığıyla ve insan nitelikleri için karakteristikte tezahür eder, bunların çoğu Ukrayna ve Palu masallarında tekrarlanır: Tilki

konuksever, kurnaz, açgözlüdür; Kartal (turna) ise -akıllı, adil. Analiz edilen metinlerdeki karakterlerin eylemleri de aynı zamana denk gelir. Farklılıklar bölgesel ve ulusal özelliklere kayıyor olsa da: Ukraynalılar nohut yetiştirmiyorlar, turna da Ukrayna'da kuşların yaygın bir türüdür. Yani, iki farklı ulusun hikâyelerinde, karakterlerin sayısı, türleri ve eylemleri uyuyor.

Tablo 1: Palu'nun «Tilki ile Kartal» masalı ve Ukrayna'nın «Tilki ve Turna» masalının kahramanlarının karşılaştırmalı özellikleri

Tilki ile Kartal (Palu masalı)		Tilki ve Turna (Ukrayna masalı)	
Tilki	Kartal	Tilki	Turna
Özellikler masal kişi		Özellikler masal kişi	
<i>konuksever</i>	<i>Temizlik sever</i>	<i>konuksever</i>	<i>nazik</i>
<i>kurnaz</i>	<i>akıllı</i>	<i>kurnaz</i>	<i>akıllı</i>
<i>aç</i>	<i>adil</i>	<i>terbiyeli</i>	<i>adil</i>
<i>açgözlü</i>		<i>açgözlü</i>	
Eylem ve davranışların özellikleri		Eylem ve davranışların özellikleri	
Arkadaşlık yaparlar		Arkadaşlık yaparlar	
Birbirini misafirliğine davet ederler		Birbirini misafirliğine davet ederler	
Yemekler yaparlar		Yemekler yaparlar	
Birbirinin misafirliğine giderler		Birbirinin misafirliğine giderler	
Yemek yerler		Yemek yerler	
Tilki suçunu kabul eder		Arkadaşlıkları biter	

Palu'nun “İki Yalancı”nın sosyal ve gündelik masaldaki motifler ve “Kimin Yalanı Kazanır?” adlı Ukrayna masalının konuları benzerdir. Masalarda kahramanların sayısı uyuşmaz. Ukrayna masalında üç erkek kardeş ve bir değirmenci vardır ve Palu masalında Zin, Faris Torun, Değirmenci (4 ve 3) kişi bulunur. Ancak, iki büyük kardeş ve Nine küçük karakterlerdir (ana karakteri, durumu düzeltmek için doğru yolu anlamalarına yardımcı karakterler), ana hikâyeler ise Değirmenci ve 3. kardeş (Faris Torun).

Ukrayna masalındaki 1. ve 2. erkek kardeşler, aynı sonuca götüren ve aynı eylemleri tekrar ederler, bu nedenle bu karakterler, ana karakterin özelliklerinin bir bilgi kaynağı ve ifadesi olarak rol oynayan bir kolektif olarak düşünülebilir. Türk masalında Zin Nine, değirmenciye bile gitmez ve buğdayı kaybetmez, ancak tehlikeyi bilir ve torununu bilgilendirir.

Değirmencinin, hem masalarda hem de eylemlerinin ve karakterlerinin bir özelliği olarak karakteristik özellikleri önemli yönleriyle örtüşür-o kurnaz, açgözlü, yalancıdır, ama sonuç olarak yalanlarda kaybeder ve dürüst olmayan bir şekilde alınıp servet verir. Her iki masalda da, antagonist değirmenciler, öyküsünün rakibinin yalanları tarafından mağlup edilen genç ve çabuk bir adamdır (3. kardeş, Faris Torun). Ukrayna masalında, Türklerin aksine, karakterler isimsiz kalır, bu onların gelenekselliğini vurgulardır.

Tablo 1: Palu'nun «İki Yalancı» masalı ve Ukrayna «Kimin Yalanı Kazanır» masalının kahramanlarının karşılaştırmalı özellikleri

«İki yalancı» (Palu masalı)		
Zin Nine	Faris Torun	Değirmenci
Özellikler masal kişi		
<i>bilge</i>	<i>genç</i>	<i>kurnaz</i>
	<i>zeki</i>	<i>cimri</i>
		<i>evlenmedi</i>
		<i>yalancı</i>
Eylem ve davranışların özellikleri		
Torununu değirmene gönderir	Yola koyulur	Sorular sorar
Değirmenciye gerçeği söylememeyi öğretir	Yalan cevaplar verir	
	Yalan hikayesi söylemiş ve kazanmış	Yalan hikayesi söylemiş ve kaybetmiş

«Kimin Yalan Kazanır» (Ukrayna masalı)		
1. Kardeş 2. Kardeş	1. Kardeş	Değirmenci
Özellikler masal kişi		
<i>zekisiz</i>	<i>genç</i>	<i>kurnaz</i>
	<i>zeki</i>	<i>cimri</i>
		<i>zengin</i>
		<i>yalancı</i>
Eylem ve davranışların özellikleri		
Değirmene giderler	Değirmene gider	öküzler ve buğday alır
Değirmenciye öküzler ve buğday kaybeder	Yalan hikayesi söylemiş ve kazanmış	Yalan hikayesi söylemiş ve kaybetmiş
	öküzler ve buğday geri verir	Bütün mülkü ve değirmeni verir
	Değirmenci olur	

Sonuç

Masallar geçmiş ve gelecek arasındaki önemli bir köprüdür. Masallar geçmişin; günlük yaşam işleyişi, aile yaşantısı, bayramları, düğünleri, büyükler ve küçükler arasındaki iletişim, eğitim şekilleri, yemek alışkanlıkları, çevre ile ilişkileri vb. davranış yapılarının sade bir dille anlatıldığı edebi bir üründür. Bu özellikleriyle değerler eğitiminde bir araç olarak kullanılabilir. Masaldaki bu davranış yapılarıyla ilgili örnek olay, rol yapma, tartışma vb. tekniklerle masalda verilmek istenen değer ortaya çıkarılabilir ve günümüzdeki davranış ve tutum şekliyle ilgili ilişkilendirmeler yapılabilir (Sever, Memiş & Sever, 2015:248). Kahramanlarının olağanüstü donanımlara sahip olduğu, zaman ve mekan kavramlarının belirsiz anlatıldığı, iyilerin kazanıp kötülerin cezalandırıldığı, başlangıç, bitiş ve ara formellerin kullanıldığı, içerisinde ince bir halk

mantığını barındıran masallar nesilden nesile kuşaktan kuşağa aktararak günümüze kadar varlığını sürdürmüştür.

Ulusal masal yalnızca etnik açıdan motive olmuş dünya görüşlerini değil, aynı zamanda Ukrayna ve Türk halk masallarında tekrarlanan genel kültürel değerleri de ortaya koyuyor. Ukrayna ve Türk halklarının kolektif bilincinde çeşitli hayvanlar yansıtılmaktadır. Uzak bölgelerde yaşayan etnik grupların gelenekleri, halkın kültürünün folklor bileşeninde, özellikle de masal türünde tezahür eden birçok ortak özellik ve unsuru göstermektedir. Analiz edilen masalların taslakları ve görüntüleri, hem kompozisyon düzeyinde hem de sosyal ve ahlaki açıdan çok yaygındır.

Palu ve Ukrayna masallarında, metnin yapısı benzer: Başlangıçta ve işin sonunda mevcut kurulan dil formülleri, tekrarlanan karakterler (tilki, değirmenci) ve karakterlerin ana özellikleri (kurnaz tilki, aldatıcı değirmenci, akıllı adam) eşleşmektedir. Palu ve Ukrayna halk masallarının analiz edilen hikâyelerindeki kahramanlar, belirli bir karakteri değil, belirli bir türü temsil eden, sürekli bir sosyal statüye sahip aktörler olarak algılanmaktadır. Karakterlerin aktiviteleri, arketiplerin içeriğine göre, tipik davranış biçimlerini göstermektedir. Masal sahneleri ile Palu ve Ukrayna folklorunda bulunan karakterlerin karakteristik özellikleri arasındaki benzerlik onları bir araya getirmekte ve daha geniş bilimsel araştırmalara zemin vermektedir.

Çok kültürlü toplumlarda ortak değerlerin ön plana çıkarılmasının toplumsal barış ve huzur adına önemi büyüktür. Bu anlamda masallar, toplumlar arasındaki müşterek unsurları tespit etmede önemli bir rol üstlenirler. Günümüzün değişen üretim, aktarım ve tüketim ortamları göz önünde bulundurulduğunda masalların korunması ve yayılmasında nasıl bir yol izlenmesi gerektiği büyük bir önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

Boratav, P.N. (2009). *Zaman Zaman İçinde*. (2. Baskı). Ankara: İmge Yayınevi.

Богущ, А., Руденко, Ю. (2005). *“Лексичні особливості текстів українських народних казок”*, Збагачення словника дошкільників експресивною лексикою народних казок”, Поліграф, Одеса.

Годзь, Н. Б. (2004). *“Культурні стереотипи в українській народній казці”*, автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. філол. наук : спец. 09.00.04, Філософська антропологія, філософія культури, Харків.

Дунаєвська, Л. (2009). *Українська народна проза (легенда, казка): еволюція епічних традицій* : монографія., Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», Київ.

Походенко, Світлана. (2012). *“Герої українських народних казок в архетиповій свідомості суспільства”*, Психолінгвістика, №9, С. 106-117.

Сабецька, О. (2008). Українська народна казка про тварин та індійська «Панчатантра»: порівняльний структурно-семантичний аналіз сюжетів, дис... к.філол.наук. Київ.

Сенчило, Надія (2018). “Порівняльний аналіз поетики та мотивів в українських та турецьких народних казках”, Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах, №37, с. 133-139.

Юнг, К. (1996). Душа и миф: шесть архетипов, Port Royal, Москва.

Gönenç, S. (2013). İskender Pala'nın Od Adlı Romanında Folklor Unsurları. *Bitlis Eren Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(2), 45-71.

Günay, U. (1975). *Elazığ masalları (inceleme)*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Basımevi.

Huriye, H. (1938). Palu/Gümüşkaynak Köyü, Okur-Yazar Değil. (Çeviren Pervin Septioğlu).

Мушкетик, Л. (2010). Людина в народній казці Українських Карпат: на матеріалі оповідальної традиції українців та угорців., Київ.

Ребрик О. (2013). “Перські народні казки у контексті українських фольклористичних досліджень”, Народознавчі зошити, №5 (113).

Sakaoğlu, S. (1999). *Masal Araştırmaları*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Yiğit, M.F. & Kesmecı, A. M. (2015). Türkiye Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitiminde Masal Kullanımı. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 4(3), 1320-1338.

İnternet kaynakları:

TDK, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5bddaec6b93843.63541751, Erişim Tarihi: 03.11.2018.